

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

*Гаврилова О.А., к.с-г.н., Фріцберг М.В., Чередниченко В.І., викладачі,
Полтавська філія Європейського університету*

У статті розглянуто теоретичні основи інвестиційної діяльності та досліджено інноваційну активність промислових підприємств України. На основі проведеного аналізу визначено напрямки активізації інноваційного розвитку вітчизняних підприємств.

Theoretical basis of investment and innovational activity of Ukrainian industrial enterprises has been analyzed in the article. The main trends of native enterprises' innovational development activization have been defined as well.

Постановка проблеми. На сьогодні основним завданням України є глибоке коригування економіки, мета якого - не просто економічне зростання, а набуття ним соціальної природи як основи стабільного економічного росту. Труднощі становлення ринкових відносин пов'язані з процесами зниження рівня НТП в Україні, який повинен бути головним фактором підвищення інноваційної активності вітчизняних підприємств. Обговорюючи проблему необхідності активізації інноваційного сектора економіки, слід зазначити, що в останні роки урядом прийнято багато постанов та рішень, державних програм, спрямованих на підвищення інноваційної результативності підприємств, однак більшість з них не вдалося реалізувати в повному обсязі в реальній економіці. В цих умовах виникають економічні суперечності між інтересами держави та підприємствами, орієнтованими на інноваційний шлях розвитку, розв'язання яких потребує ґрунтовних досліджень.

Сучасний стан та проблеми інноваційного розвитку України на мікрорівні, питання інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку, екологічні аспекти досить ґрунтовно висвітлені у працях відомих учених-економістів, таких як: В. Александрова, Л. Антонюк, Ю. Бажал, А. Гальчинський, В. Геєць, В. Гусєв, С. Єрохін, С. Ілляшенко, М. Крупка, О. Лапко, А. Махмудов та ін. Разом з тим багато питань, пов'язаних з дослідженням факторів інноваційного розвитку промислових підприємств в Україні, потребують поглибленого вивчення.

Постановка завдання. Метою написання статті є дослідження сучасного стану та проблем розвитку інноваційної діяльності та узагальнення отриманої інформації для розробки і впровадження заходів щодо підвищення рівня інноваційної активності підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні інноваційна інфраструктура ще недостатньо розвинена, не охоплює всі ланки інноваційного процесу і не має системного підходу до забезпечення відповідними послугами у сфері інноваційної діяльності.

Варто визначити, що за сучасних умов в Україні сформовані лише деякі елементи інноваційної структури, практично не діють венчурні фонди і центри трансферу технологій, немає належної підтримки діяльності винахідників, раціоналізаторів, науковців, які мають завершені наукові-технічні розробки.

Однак окремі елементи інноваційної інфраструктури в Україні вже сформовано. Зокрема утворено 24 інноваційних бізнес-інкубатори, 10 інноваційних центрів, при вищих навчальних закладах – підрозділи з питань інтелектуальної власності, Український інститут науково-технічної інформації з регіональними відділеннями. Інноваційну інфраструктуру утворюють сукупність підприємств, організацій, установ, їхніх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності [1].

Для забезпечення інноваційного розвитку держава повинна діяти в двох основних напрямках: надавати достатній обсяг коштів з державного бюджету та створити ефективну систему податкових пільг. На сьогодні, на жаль, ні один із зазначених заходів в Україні не здійснюється в необхідній мірі.

У теперішній час ринкові процеси мають здійснюватись переважно через інноваційні технологічні зміни, бо нагромаджений капітал не знайде позитивної економічної мотивації в старій технологічній структурі і мусить втілитися у науково-технічні інновації, у новітні виробництва, створити нові галузі, здатні змінити структуру ринкової економіки.

Одним з найважливіших показників, що характеризують інноваційну сферу країни, є частка інноваційно активних підприємств, тобто питома вага підприємств, що активно проводять інноваційну діяльність, до загального числа підприємств.

У 2009 році лише 26,2 % промислових підприємствах України здійснювали впровадження інновацій, що на 13,8 % менше порівняно з 2005 роком (табл. 1).

Таблиця 1

Інноваційна активність промислових підприємств

Показники	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, %	40,0	32,6	33,4	29,0	26,2
Загальна сума витрат, тис.грн.	1009456,3	1447843,4	1666020,9	1769481,7	970915,4
У тому числі за напрямками, тис. грн.					
дослідження і розробки, у т.ч.:	161984,8	385996,5	221246,6	130743,9	125103,0
внутрішні НДР	-	-	192149,0	108453,8	76353,0
зовнішні НДР	-	-	29097,6	22290,1	48750,0
придбання нових технологій	17994,1	29863,9	22275,9	7930,7	1997,3
підготовка виробництва для впровадження інновацій	235330,3	304063,4	-	-	-
придбання машин та обладнання пов'язані з упровадженням інновацій	298960,1	432500,1	536217,7	1192519,5	274082,9
інші витрати	295187,0	295419,5	886280,7	438287,6	569732,2

Протягом тривалої економічної кризи науково-технічний потенціал України скоротився. Спостерігається швидкий спад впровадження інновацій, погіршуються перспективи досягнення конкурентоспроможності господарської системи у довгостроковій перспективі.

При цьому має місце стійка тенденція до зниження кількості підприємств, що впроваджують інновації. Так, якщо у 2005 році питома вага підприємств, що займалися інноваціями, становила 40,0 %, то у 2009 році даний показник зменшився до 26,2 %.

Серед основних показників, які характеризують інноваційну діяльність, важливе місце займають витрати на інновації. Так за даними таблиці 1, у 2009 році підприємствами було витрачено на інноваційні роботи близько 970915,4 тис. грн., що на 38540,9 тис. грн., або 3,8 % менше, ніж у 2005 році. Основний приріст витрат забезпечений за рахунок таких галузей як машинобудування, харчова промисловість, хімічна промисловість і металургія, які мають високу експортну спрямованість виробничої діяльності.

Аналіз структури витрат по напрямках інноваційної діяльності показав, що основна увага надається фінансуванню безпосередньо процесів впровадження нововведень, здатних у відносно короткий строк забезпечити окупність вкладених коштів.

Так, основні витрати у 2009 році доводяться на придбання й впровадження машин, устаткування й установок (28,2% у загальному обсязі інноваційних витрат) та інші витрати (58,7 %). В останні роки чітко простежується тенденція зменшення частки витрат на придбання нових технологій - з 1,8 % у загальному обсязі в 2005 р. до 0,2 % у 2009 р. на користь власним дослідженням і розробкам.

Проведення ефективної інноваційної діяльності вимагає значних фінансових вкладень. Особливості кількісних і якісних характеристик інноваційних витрат вітчизняної промисловості багато в чому визначаються умовами фінансування інновацій, які сформувалися в Україні (табл. 2).

Таблиця 2

Джерела фінансування інноваційної діяльності

Джерело	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Загальна сума витрат, тис.грн.	1009456,3	1447843,4	1666020,9	1769481,7	970915,4
У тому числі за рахунок коштів, тис. грн.					
власних:	866855,7	1159902,9	1152152,2	746296,3	705860,9
державного бюджету	6420,2	15697,5	12707,7	77311,2	28887,0
іноземних інвесторів	4818,7	15371,2	17849,4	49037,9	83654,2
інші джерела	131361,7	256871,8	483311,6	896836,3	152513,3

Головним джерелом протягом багатьох років залишаються власні кошти підприємств, на частку яких у 2009 році припадало 72,7 % загального обсягу витрат на інновації, що нижче порівняно з 2005 роком (85,9%). При цьому за рахунок державного бюджету фінансується приблизно 3,0 % загальних витрат інвестиційної діяльності підприємств, що на 2,4 % більше порівняно з 2005 роком.

У 2009 р. з бюджету виділено на інновації 28,9 млн. грн., що значно менше минулорічного показника – 77,3 млн. грн. Таке скорочення фінансування є негативним фактором для багатьох галузей та економіки країни в цілому.

Такі показники свідчать про недостатність фінансової підтримки розвитку інновацій з боку держави та вказують на негативну тенденцію гальмування інноваційних процесів в Україні, що, у свою чергу, зменшує її економічний потенціал та збільшує конкурентні переваги інших країн.

Під час загального спаду виробництва, економічної і фінансової кризи основою української політики, на жаль, стає не стратегія розвитку, а стратегія виживання. Будь-які пропозиції щодо впровадження інновацій на підприємствах стикаються з проблемою забезпечення інноваційних процесів необхідним обсягом інвестиційних ресурсів. Тому більшість підприємств зберігає орієнтованість на застарілі технології, які не дають можливості розвитку конкурентоспроможності національної промисловості [1].

В Україні на сьогодні як прямий, так і непрямий інструментарій дії держави на інноваційний процес практично знаходиться в бездіяльності.

Активізація інноваційної діяльності підприємств значною мірою залежить від дій держави у напрямку забезпечення і розвитку її інноваційної політики. Основними завданнями активізації державної інноваційної політики є:

- вибір раціональних стратегій і пріоритетів розвитку інноваційної сфери з реалізацією в галузях промисловості новітніх технологій і інноваційних проектів, які суттєво впливають на підвищення ефективності виробництва і конкурентоспроможності продукції;
- координація дій органів влади з метою розробки комплексного підходу до рішення задач інноваційного розвитку;
- концентрація організаційних засобів і ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку інноваційної сфери з метою підвищення попиту промислового виробництва на науково-технічні досягнення, залучення вільного капіталу до фінансування проектів технологічного переозброєння промисловості;
- збереження й розвиток виробничо-технологічного потенціалу, його використання для підтримки сучасного технологічного рівня і переходу до більш досконалих технологій;
- створення системи підготовки та перепідготовки кадрів у галузі інноваційного підприємництва;
- підтримка ведучих вчених, наукових колективів, педагогічних шкіл, здатних забезпечити високий рівень освіти, для ефективного ведення інноваційної діяльності;
- створення в державі розвинутої системи міжнародної сертифікації, що спирається на міжнародні стандарти;
- використання в реальному секторі економіки України інноваційних технологій і виробництв, що забезпечують випуск конкурентоспроможної

продукції, комп'ютерних інформаційних технологій і автоматизацію керування складними технологічними процесами [2].

Результати інноваційної діяльності характеризуються кількістю виконаних та впроваджених наукових розробок. Незважаючи на сучасні економічні проблеми, їх кількість за останні роки щорічно збільшується на 5 % і кожна четверта з них спрямована на створення нових видів техніки й технологій. Частка ж у загальній кількості становить 13,8 %.

Інноваційну діяльність в Україні здійснюють біля 18 % промислових підприємств. Найчастіше нововведення впроваджуються на великих підприємствах з числом працюючих до 5 тис. чоловік. Інноваційно-активними є медична, мікробіологічна, хімічна, нафтохімічна та гірничодобувна промисловість, металургія, легка промисловість, машинобудування й металообробка. Щорічно кількість таких підприємств знижується приблизно на 9 %. До числа факторів, що гальмують інноваційну діяльність, належать: відсутність фінансування (85,7 %), витрати, пов'язані з нововведеннями (40,3 %), відсутність коштів у замовника (39,8 %), високі кредитні ставки (38,7 %), недосконалість законодавчої бази (31,5 %), труднощі із сировиною (29,2 %), великий економічний ризик (24,1 %), невеликий попит на нову продукцію (15 %).

Сьогодні в Україні існують наступні проблеми, що стримують розвиток інноваційної активності вітчизняних підприємств:

- відсутність науково-методологічної бази формування науково-технологічної сфери;
- відсутність системності у здійснюваних державою заходах щодо реалізації інноваційного потенціалу національної економіки;
- державне управління інноваційної діяльності здійснюється без чітко сформульованої стратегії науково-технологічного та інноваційного розвитку, послідовної та виваженої зовнішньої та внутрішньої економічної політики;
- відсутність дієвої системи пріоритетів розвитку науково-технологічної сфери;
- державне управління інноваційною діяльністю забезпечується за галузевим принципом;
- нескоординованість дій суб'єктів інноваційної діяльності;
- недостатність фінансових ресурсів для забезпечення наукових досліджень та впровадження інноваційних розробок;
- інноваційна сфера нашої країни і досі не стала по-справжньому привабливою для вітчизняних та іноземних інвесторів.

Висновки. Отже, щоб створити системний стимулюючий механізм інноваційної активності, потрібно досліджувати світовий досвід стимулювання інноваційної діяльності та адаптовувати його до вітчизняних умов розвитку економіки і впроваджувати у промисловість.

Необхідно вдосконалювати правове забезпечення інновацій, що створить умови для реалізації інноваційних ідей. Доцільно розвивати інфраструктуру ринку інновацій; підвищувати мотивацію розробників здійснювати інноваційну діяльність; прагнути до досягнення рівня інноваційних розробок, відповідного світовому або перевищувати його.

На сьогодні Україна вже вичерпала резерви екстенсивного економічного зростання за рахунок збільшення обсягів виробництва та експорту ресурсів, тому слід забезпечити врегулювання питань, що стримують розвиток інноваційної діяльності.

Принципове поєднання наведених заходів дасть можливість визначити, наскільки важливою є активність інноваційної діяльності в Україні для швидкого подолання наслідків економічної кризи та забезпечення ефективного розвитку держави.

Таким чином, підвищення конкурентоспроможності національної економіки має потребу в поетапній зміні її переважно експортно-сировинної структури, переорієнтації інвестиційних потоків на інноваційну сферу, впровадження високих технологій, формування в Україні основ інноваційної моделі розвитку й економіки знань. Ключовим стратегічним завданням формування інноваційної моделі розвитку української економіки повинне стати використання сучасних інноваційних технологій як єдино можливий напрямок успішного ведення конкурентної боротьби національних суб'єктів господарювання на внутрішньому й зовнішньому ринках.

Література:

1. Александрова В.П. Прогнозування впливу інноваційних факторів на розвиток економіки України / В.П. Александрова, М.І. Скрипниченко, Л.І. Федулова // Економіка і прогнозування. – 2007. - № 1. – С. 9-26.
2. Пенькова О.Г. Проблеми реалізації інноваційної стратегії розвитку України // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. - № 9. – С. 96-99.
3. Статистичний щорічник України за 2009 рік. – К.: Консультант, – 2010. - 571 с.

УДК 631.15.008.4:65.012.45:338.43

СОЦІАЛЬНО-СПРЯМОВАНІ ДОРАДЧІ ПОСЛУГИ В СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОНСУЛЬТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АПК

*Галич О.А., к.е.н., доцент, Маркеєва М.О., здобувач,
Полтавська державна аграрна академія*

У статті розглянуто сутність та напрями соціально спрямованих сільськогосподарських дорадчих послуг за даними Полтавської області. Узагальнені основні напрями розвитку державної системи дорадництва.

In the article essence and directions of the socially directed agricultural deliberative services is considered from data of the Poltava area. Generalized basic directions of development of the state system of advising.

Постановка проблеми. В умовах становлення ринкових відносин в Україні загострення конкурентної боротьби на вітчизняному та міжнародному продовольчому ринках особливої актуальності набули дослідження,